

Драгана АМЕДОСКИ
Историјски институт
Београд

КРУШЕВАЦ У ОСМАНСКОМ ПОПИСУ ИЗ 1536. ГОДИНЕ*

Анстракт: Овај рад има за циљ да представи попис самог Крушевца из 1536. године, који је саставни део комплетног пописа становништва Крушевачког санџака из исте године. Извор говори о томе колико је махала имао сам град, о броју пореских обвезника, занимањима неких од њих, узгајаним културама и приходу који је држава убирала од Крушевца почетком 16. века.

Кључне речи: Крушевац, Крушевачки санџак, Османско царство, 16. век

Крушевац је у средњем веку, као престони град кнеза Лазара, био политички, административни и културни центар српске државе. И након коначног османског освајања 1455. године, задржао је свој значај, будући да је одређен за средиште административне и судске власти новоформираног Крушевачког санџака.

На основу пописа Крушевачког санџака који су до данас сачувани, може се закључити да је Крушевац током 16. века био мали град са израженом муслиманском већином.¹ Као стално присутан процес приметно

* Рад настао као резултат истраживања на пројекту Министарства за науку и технолошки развој *Српско друштво од друге половине 17. века до краја Првог светског рата. Постојаност и промене* (Ев. бр. 147027)

¹ Збирни попис из 1516. године (İstanbul, Başbakanlık Arşivi (BBA), *Tapu tahrir defteri (TTD)* 55); Збирни попис становништва Крушевачког санџака који је објављен и потиче из 1530. године (*167 numaralı muhâsebe-i vilâyet- Rûm-ili defteri (937/1530), II, Vilçitrin, Prizrin, Alaca-hisâr ve Hersek Livâları*, (Dizin ve Tıpkıbasım), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 69, Defter-i Hâkânî Dizisi: IX, Ankara 2004); Опширни катастарски попис Крушевачког санџака из 1536. (BBA, *TTD* 179); Збирни попис санџака, урађен у време султана Сулејмана I (1520-1566) (BBA, *TTD* 161); Затим опширни попис Крушевачког санџака обављен за време султана Селима II (1566-1574), око 1570. године (BBA, *TTD* 567); Опширни катастарски попис из 1584. који се чува у Анкари (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, *Kuyûd-ı Kadîme Arşivi* 95).

је постепено повећавање муслиманске заједнице, док се број хришћана преполовио у периоду између пописа 1516. и 1530, и од тада њихова улога у животу града постаје све безначајнија.

Из извора који овом приликом саопштавамо може се видети да је Крушевац 1536. године припадао хасу крушевачког санџакбега и да је износ државних прихода од Крушевца био 60.000 акчи.² У граду је било 13 муслиманских и 4 хришћанске махале. Имена махала заправо омогућавају да се донекле реконструише изглед самог града, односно да се установи који су комунални и привредни објекти постојали у њему (хамам, механа, судница итд). Поименични попис становника доста говори о привредној активности становника града. Сходно томе, уочава се да су у граду били заступљени следећи занати: сарачки, поткивачки, мутавцијски,³ ковачки, калајџијски, браварски, кројачки, папучарски, касапски, ћурчијски, вуновлачарски, бојацијски итд. Сви они заједно доприносили су да се у Крушевцу интензивно осећа живот шаролике оријенталне и балканске вароши. Извор сведочи и о томе да се у близини Крушевца узгајао и пиринач.

Превод

[69]

Хасови мириливе Крушевца

Сâм Крушевац

Хоџа хатиб Часне џамије, муџезин поменуте џамије, Мехмед син Абдулаха муслиман, Хасан син Хамзе, Мехмед син Хамзе, Али Беглу, Бурак син Хаџи Хамзе нежеџен, Синан Халифа, Насух син Абдулаха, Махмуд син Хасана, Муса син Рушида, Хасан син Абдулаха, Мехмед син Јусуфа, Касим син Абдулаха, Али син Ахмеда, Хусејин син Абдулаха, Јар Ахмед син Хасана

Махала Сејиди Хоџе

Хаџи син Абдулаха, Али син Велија, Махмуд син Абдулаха, Мехмед син Махмуда, Хасан син Абдулаха, Хусејин син Абдулаха, Вели син Тајиба,

² *TTD* 179, 73.

³ Мутавције су од кострети израђивали покревце, вреће, бисаге, зобнице и сл.

Дауд син Ибрахима, Мустафа син Абдулаха, Хизир син Турсуна, поткивач син Абдулаха, Мустафа син Абдулаха, Тургут син Илијаса, Хасан син штављача коже, Давуд син Абдулаха

Махала мутавције Мехмеда

Калајџија Мустафа, Карађоз папучар, Хусејин син Абдулаха, мујезин Хамза, солар син Муслихудица, Пири син Мустафе, Хусејин син Мусе, Сејид Али син Мусе, Курд син Исе, Мехмед син Мустафе, Амин син Јусуфа, Сефер син Мустафе, бојација син Мустафе, Рамазан син Хамзе, Мустафа син Алија, Пири син Хамзе, Мустафа син Алија, Пири син Хамзе

Махала Турмуша

Дервиш син Ејнебеја, Мустафа син Абдулаха, поткивач Насух, Хурем син Абдулаха, Сади син Абдулаха, Сејид Али син Абдулаха

Махала Хаџи Мехмеда

Махмуд Сејиди имам, Ахмед Сејиди Махмуд, Мехмед Сејиди Махмуд, Хишам син Халифе, Мехмед син Насуха, Рамазан Насух син Абдулаха, оризара, Мехмед син Умита,

[70]

Мустафа син Умита, Хусејин син Абдулаха, Амин син Ахмеда, Амин Курди, Мустафа син Јусуфа, Курд син Абдулаха, Мустафа син вратара, Хасан његов брат, Умит Џемшид

Махала кнеза Мустафе

Мустафа син Абдулаха, Хусејин син Балија, Омер син Јуклера, ковач син Насуха, Топчи син Мурвета, Хизир Бали син Исе, Карађоз син Абдулаха, Искендер спахија, Махмуд син Берака сина спахије

Махала Софи Оруча акинџије⁴

Коркуд Искендер, Узун Али син Ахмеда, Бали син Бехлула, Алађоз син Доана, Хаџи Али син Абдулаха, Мустафа син Абдулаха, Махмуд син мутавције Хасана, Хусејин син Сари Јусуфа, Гулмез⁵ Али син Јакуба,

⁴ Акинџија је био учесник у организованом упаду у непријатељску земљу, који су предузимали санџакбегови граничних санџака, по наређењу или дозволи централне власти.

⁵ У преводу који се не смеје, натмурени, намргођени.

Хусејин син Махмуда, Меми син Исхака, Сулејман син Јусуфа, Мустафа син вуновлачара, Али син Хизира, Искендер војвода, Али син Јусуфа, Бали син Искендера, Јусуф син Карађоза, Алађоз син Абдулаха оризара, Јусуф син Агача оризара

Махала хамама

Дервиш син Алија, Хасан син Мехмеда, Ферхад син Абдулаха, Иса син Коркуда, Ејнебеј син Хасана бравара, Мустафа син Хација, уста⁶ Берак акинција, Насух син Хусејина

Махала поткивача Искендера

Поткивач Хусејин, Хаци Иваз, Мехмед син Хамзе, Хусејин син Алађоза, Сабри кројач, Мустафа акинција, поткивач Ширмерд, штављач коже Хасан, Курд син Алија старац (şeyhî), Сулејман старац (şeyhî)

[71]

Махала Ајаса

Имам Халифа, мујезин Мехмед, Али син Ибрахима, Бајезид син Абдулаха, Мехмед син Мезида, Махмуд син Абдулаха, Хаци Мехмед син Абдулаха, Касим син Абдулаха, Јунус син Абдулаха, Хасан син Абдулаха, Мустафа син Абдулаха, Насух старац (şeyhî), Мустафа син Насуха

Махала механе

Али син Абдулаха, Спахија син Абдулаха, Курд син Хусејина, Хасан син Абдулаха, Јусуф син Абдулаха, Перване син Абдулаха, Ахмед син Перване, Мустафа син Искендера, Хасан син Абдулаха, Џафер син Абдулаха, Хусејин син Абдулаха

Махала Побрежје

Мустафа син Абдулаха, Мустафа син Абдулаха [sic!], Ахмед брат Мустафе, Мустафа син Алија, Хасан син Кенана, Алађоз брат Хасана, Бали син Хизира, бојација Курд, Ејнехан брат Курда, Мали Хасан, Тимур син Хамзе, Тургуд син Балабана ранара, други Мехмед син Јусуфа, Мурад син Хамзе, Тимур син Мехмеда, Хусејин син Бајезида, Махмуд син Абдулаха ћурчије, Шабан син Абдулаха, службеник,⁷ Хабиб Сефер,

⁶ Мајстор, стручњак.

⁷ Овде је за службеника употребљен термин *gedik* и мисли се заправо на особу која је вршила одређену енесафску службу (Midhat Sertoğlu, *Tarih Lügati*, İstanbul 1986, 120).

Ахмед пејк,⁸ Ејнебеј син Искендера, Касим син Абдулаха, Хизир син Абдулаха, Јахја син Хизира, Бајезид син Махмуда, Хаџи син Бајрамлуа касапина, Сабри поткивач, Јахја његов брат, Мехмед син Хусејина, Али син Курда, Касим син Хамзе, Али син Абдулаха, Оруч син седлара Мустафе, Ферхад син Јакуба, Хасан син Абдулаха, Али Дурак син Абдулаха, Мали Емир мутевелија, Али његов слуга, Махмуд син мутавџије Хаџија, Кучи син Агача, Сефер Меми Мустафа, ранар Мустафа, Бали син Абдулаха, Курт Али Лутфи, Дауд калајџија, Емиршах Ибрахим акинџија, Иса Бали син Ширмерда службеника, Абди Баба, хамамџија Вели, Мустафа син Ибрахима, Искендер син Абдулаха, Сулејман син Хасана, Дауд калајџија

[72]

Махала суда

Мехмед син Хасана, Реис Хасан син Абдулаха, Илијас син Хаџија, Мехмедшах син Хаџија, Кара Мехмед син Хусрева, Ахмед син Хасана сина спахије, Мехмед син Хасана оризара, Ахмед син Јунуса оризара

Махала Цафера тобџије

Ахмед син Миналаха (?), Мустафа син Абдулаха, Вели син Хамзе, Мехмед син Лутфија, Али његов брат, Кирач син штављача коже, Касим син Абдулаха, мујезин џамије, Мустафа син Абдулаха, Куневи (?) Халифа, Дауд кројач, Касим син Хусрева, Бали штављач коже.

Већина муслимана који станују у поменутој касаби уписани су као акинџије. Пошто постоји служба на граници, они одлазе и служе, а када настане Свети рат они увек учествују и све време су у акцији. Они се труде да хватају лопове и разбојнике када се појаве у околини. Увек раде на чувању и одбрани Царства. За своју службу ослобођени су од авариза.

Особа: 215

Приход од муслимана самог поменутог места 392 [акче]

пшеница 5 товара	140
јечам 4 товара	84
просо 8 товара	168

⁸ Курир који трчећи разноси поруке.

Хришћани самог Крушевца

Махала Крагуј

Радосав син Марка на баштини, Дабижив син Вукмана на баштини, Јован син доселца на баштини, Недељко син Јакова на баштини, Матеј син Степана на баштини, Никола син Димитра на баштини, Цветко син Ђуре на баштини, Дамјан син Радула на баштини, Петре син Божидара на баштини, Вук син доселца на баштини, Радосав син Степана на баштини, Лазар син Иваниша на баштини, удовица Дафина, удовица Марија, Вук син Петрија нежењен, Бакич син Вукаса нежењен, Ђура син Стојана нежењен, Петре син Симона нежењен, Јован син Петрија нежењен

[73]

Становници који су у тврђави, а који су се преселили из махале Побрежје

Јован син Ђуре на баштини, Радосав син Радована на баштини, Вук син Јована на баштини, Вук син Николе на баштини, Тодор син доселца на баштини, Петри син Николе на баштини

Махала Стар и Крушевац чине заправо једну махалу у самом граду; у старим пописима уписани су као село, а у старом попису су опет регистровани као село

Јован син Николе на баштини, Петре син сиромаша на баштини, Радивој син Радоја на баштини, Вук син Божидара на баштини, Стојан син Божидара на баштини, Петре син Радована на баштини, Недељко син Радосава на баштини, Јован син Радоја на баштини, Радич син Јована на баштини, Јован син Цветка на баштини, Стоја син Јована на баштини, баштина Павла у рукама становника села

Махала Добролин

Додор⁹ син сиромаша на баштини, Димитри син Радосава на баштини, Павле син Димитра на баштини, Милија син Јована на баштини, Раја син Јована, Лука син Петре на баштини, Димитре син Дабижива на баштини, Дамјан син Степана на баштини, Вук син Николе на баштини, Цветко син

⁹ Вероватно погрешно написано име Тодор.

Јована на баштини, Стојан син Марка на баштини, баштина Богдана у рукама становника села, баштина Николе у рукама становника села, баштина Јане

Кућа 40, неожењених 5, баштина 4

Приход: 60.000 [акчи] од самог Крушевца са Крушевом и Добролином

спенца	1.200
приход од тржишне таксе и градских казни и глоба, са порезом на бурад и младарином годишње ¹⁰	40.000
од прихода скеле реке Мораве која припада селу Мрзак ¹¹ годишње	4.500
од прихода скеле реке Мораве која припада селу Сталаћ (?) ¹² годишње	1.500
од прихода скеле реке Мораве која припада селу Варварин ¹³ годишње	900
од прихода скеле реке Мораве која припада селу Шанац ¹⁴ годишње	600
од прихода половине нијабета тимара спахија годишње	4.000

[74]

од прихода монополије годишње	5.000
хаса ливада 2	500
порез на дунум винограда муслимана	40
од ливаде циндије ¹⁵ Шабан-бега годишње	40

¹⁰ Порез на бурад је новчана дажбина која се другачија називала баждарина на вино. Ова такса се плаћала када би се вино изнело на продају; Младарина је била новчана нешерјатска дажбина на младу коју су плаћали сви поданици османске државе приликом удаје кћери, без обзира на верску и сталешку припадност.

¹¹ Данас село Мрзеница, североисточно од Крушевца.

¹² Данас варошица Сталаћ, североисточно од Крушевца.

¹³ Данас варошица Варварин, северно од Крушевца.

¹⁴ Данас село Шанац, северно од Крушевца.

¹⁵ Циндије су у турској војној терминологији означавале људе који добро познају вештину јахања, инструкторе у јахању. Међутим, улога овог војног рода била је шира. Они су представљали осигурање неутврђених градова и вероватно бринули о јавном реду и сигурности у позадини. Поред тога, они су били распоређивани и у класично утврђене градове, поред мустахфиза. (Adem Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Sarajevo 1975, 75-77).

хаса млин 1 жрвањ, запуштен	
пшеница 21 товар	544
раж 6 товара	108
порез од конопље	8
траварина	120
порез на повртњак	68
порез на дрво	68
свињарина	10
порез од кошница	10
хаса ливада испод куће крушевачког кадије годишње	50
јечам 19 товара	342

Dragana Amedoski

KRUŠEVAC IN THE OTTOMAN SURVEY FROM 1536.

(Summary)

The aim of this paper is to represent an Ottoman survey of Kruševac from 1536. This document is a part of detailed survey of citizens living in the territory of whole Kruševac sanjak. This new historical source speaks about a number of mahalles in the town, number of tax payers and income which state was collecting from this settlement.

Apart from this, source offers an opportunity to reconstruct a look of oriental Kruševac in the beginning of 16. century, with all communal and economic objects which were built in it (such as hamam, mehane, court building etc). Mentioned survey of citizens gives a lot of information about economic activities in town. Pursuant to that, it can be concluded that following craftsmen were outspread in Kruševac: tailor, blacksmith, whitesmith, butcher, furrier, painter, locksmith etc.

Keywords: Kruševac, The Sanjak of Kruševac, Ottoman Empire, XVI century

